
BIZKARGI

Oraintsu EGUNA Euskal Egunkaria'ren ale bat irakurtzeko aukera euki neban. Guztiz zenbaki asko ez dira, izan be. Gudea asi ta gero sortu zan eta Franco Bilbo'n sartu zanean gelditu bear izan zan. Esku artean euki nebana 115'gn zenbakia zan, ain zuzen be 1937'gn Orrilla 16'gn egunekoa. Egun latzak areik Bizkargi aldean.

Ara emen EGUNA'k egun artan, lenengo orrian, emoten dauskuzan barriak:

EUZKADI'KO GUDA-ZAINGOAK ATZO GABE-KO AMARRETAN EMANDAKO AGIRIA.—Iparralde *gudoñak (Bizkaia)*: "Gure gudari-taldeak, artilleriak lagun-duta, gogorrenik-gogorren astindu ditu Bizkargi'ko guda-esi batzuk, bertako 566 mendixka artuaz".

Ondoren izparlariak, izen-buruak izki aundiakaz ta gero izparrak izki txikiakaz, onelan diño: "Bizkargi'ra begira egon giñan atzo egun guztian. Ementxe ziran ba joaldiak eta burrukaldiak... Artilleriak bidea gertu ebanean, mendia suagatuta ta arerioa atzeratuta laga zanean, gure gudariak euren esietatik eta gordelekuetatik urten eta mendiz gora asi ziran arerioa bere tokietatik kanpora jaurti ta atzeratzeko asmotan... Arerioak eragozpenak ipiñi nai izan ditu. Tiro ots gogorrean asi zan gure gudariak agurtzen. Baña oneik, arerioaren tiroei jaramonik egin barik, mendi zostorretan eskutauteko azti-rik eta gogorik barik, gorantza igon ziran menditxu bat artu arte. Mendi au Gondra-Mendi'ren egalekoa da. 182 zenbakidun tontortxua... Baña paxistak, mendi oneitan dabezan tokiak galtzea bereizat ondamendia dala konturatuaz, alegiñak-alegin eta ekiñaldiak-ekiñaldi egin zituen eurretan eusteko. Lortu ebanik ez dogu ukatuko, baña eurretan, zuluetatik urten ezinda, odoletan nastuta, eundakak gudari laga bear izan zitun Illik, gure kañoien eta pusildunen suak jota...".

Orri oneitan leku urri dogu-ta ezin geinke bir-idatzi larregi, baiña bai aipatuko dogu aurreko egunetan izparlariak iñoana: "Burruka gogorren leku dogu Bizkargi au... Iru bider galdu ta iru bider irabazitako tontorra dogula esateak, joaldiren garraztasuna ta ekiñaldien bizi-tasuna agertuko dausku...".

Egun berean (1937'gn Orrilla 16'gn) Loiu'n jarritako Gudari-eritegian gengoan gudari talde bat, aurreko egunetan Bizkargi'tik eri-berebil edo anbulantzia baten ekarrita.

Nire gudako ingi edo paper zar artean agiri bat, Gudari-eritegi onetan idatzitakoa, aurkitu dot. Berak adierazten dausku Mungia Gudaloro edo Batalloiko gudari bezela an egon nintzala. Agiri onen egite-eguna, len aipatu doguna berbera da.

Bai, izugarrizko egun areitan Bizkargi'n egon giñan. Aurten berrogetamabi urte betetzen dira arrezkero. Egun gorri ta ikaragarriak.

Esaten asi da, ta izan be egia da, gudako belaunaldia il zorian dagola ta gudan ibili giñanok, apurka-apurka, udazkenian zugatzetatik orriak jausten diran bezelaxe, ba-goazala betikotasunera. Urte batzuk barru ez da egongo nori itaundu aldi artako barriak, illunabarra bateko jardun-aldian mai inguru baten, biotz-ukigarri ta pozkiro, entzuteko.

Ondorengoak laster asiko dira esaten: Nik entzun neutson nire aititari... Baiña ondiño ba-gagoz banakaren bat iñon entzun barik, oar-ikasiz, zeozer esan geinkela.

Adi-adi ba'zagoze, buru-belarriak ipiñiaz, nik edes-tuko dautzuet egun areitan Bizkargi'n egiñiko eraso-aldi bat zelan gertatu zan.

Ona emen ba:

Izparlariak esan dauan lez, an ibili giñan bein batak eta bein besteak tontorra artu ta laga, txandaka. Alako batean euren menpeko geratu zan Bizkargi'ko tontorra ta bere Gurutz Deuna'ren baselizea. Izan be, nabaria zan alemandar egazkintzak paxistei egiten eutsen laguntza.

Gure agintariak mendi onek dauzan tokiak galtzea ondamendia dala konturatuaz, len-bai-len barriro artzea erabagi ei-eben.

Larrabetzu eta Goikoeleiza'tik Bizkargi'ko barrenetara eroan ginduezan. Gure gudaloro edo batalloiak Mungia eukan izena. An alkartu gintzazan beste batalloiakaz eta bereala asi zan zurrumurrua ainbeste gudari-eragiera zertarako izango ete zan. Gutxi gora-bera, ango zer-egiña naiko argi egoan.

Laster jakin genduan zertarako etorri giñan: Goi-zean galdu zan tontorra, arratzaldean barriro artu bear dala. Orixe zan agindua.

GUDALDIA

Buruzagiak alkartu ziran egitamua asmatzeko ta euren eretxiz, elburua lortzeko, auxe zan egokiena:

Illunetan paxisten egazkiñak ez dirala ibiliko-ta, eraso-aldia gabaz egitea obeto izango litzakela gogoratu eben. Itsumustuan egin bear zan eta bonbaka. Orretarako eroan geinkezan aña eskuzko lerkaiak emon euskuezan. Gudal-buruak euren ordulariak batera ipiñi ebezan, eraso-aldian ordu berean ekiteko. Uste dot aukeratutako ordua gabeko amabiak izan zala. Une onetan, bat-baten, irrintzika ta Gora Euzkadi! deadar egiñaz, arerioaren guda-esi ta lezoi bonbaka eraso, eskuzko lerkaiak jaurtiaz, paxistei urten-erazi ta jardun tontorra artu arte. Au adierazi euskuen. Agindu itzala.

Estu-aldi ta une latz aietan ez genduan gogorik, bestetan lez, txantxetan ibiltzeko. Ixiltasunean norberak bere burua il-zorian ikusita, naiago eben otoiz-egin, autortu... An egoan kapellaua bere zer-egiñetan.

Gudaketa egiteko al genduan guztia urbildu bear gintzazan arerioen esietara. Gau illunean, ondo zabal-arazita ta gero, geldi-geldi giñoyazan aldatz gora ezkutan iñolako zarata egin barik. Aurretik, zilo-miloka, gudari batzuk oarle ta gidari bezela yoyazan, eta eragozpenik ez egoala ziurtu ondoren, besoa eragiñez jarraitzeko esaten euskuen... Olan, tarteka, arduratsu ta kez-kati giñoiazan, azkenean zer gertatuko ete zan gogoan erabiliatz...

Oi-dan legez, eurak be gau-zelatariak ezarri ei-ebezan guda-esi aurre aldietan eta agian salatu ginduezan, bat-batean tiroka ta bonbaka asi ziran-ta.

An ziran angoak! Balak eta lerkaiak alde guztietatik gugana ta illunetan, izarpean, ez geunkan ezetariko zulo edo muna gure gorputza nun ostendu...

Bereala asi ziran oivak eta aienekak... eta, len esan dogun lez, talde aundi bat eri-berbil edo anbulantzia baten, Loiu'n egoan Gudari-eritegira eroan ginduezan.

IDIGORAS'tar JOSEBA ANDER
Mungia Gudalorokua

BETI DOINU BARDINEAN

Eskeintza: Aurtengo zoritxarrezko "Aberri-Egun"-ean inoiz baino itsuago eta inoiz baino bananduago dagozen alderdi abertzale diranai eskeinuta, nire biotz erdeinurik otzenaz.

"Ezerez barririk ez danik"
esaten dozue:
"zaarra danak gogaitu egiten dau".

Ara ba:
Beinola bizi izaten zan.
Beinola maitatu egin zan.
Beinola matxinatea ixiotzeko dei egin zan.
Beinola ume gaixo batez arduratu egiten zan.
Beinola Eskubideen eta Askatasunaren alde guda bat galdu zan.
Beinola norbera zaartu egin zan,
il egin zan.

Arean da, gureztat
bizi izatea, maitatzea,
gure buruak asaldatzea,
itxaropenak izatea,
arduratan egotea,
zaartzea,
iltzea,
betiko alperrekoak biurtu dira.

Au guzti au ez da geiago barririk izango.
Onek gogaitu egiten zauez,
zuek ildakoak.

ERICH FRIED

1989.eko Aberri-Egunean
germanieratik Bilbon itzulita.

I. MARTIARTU